

XORIJY TILLARNI O'QITISHDA INNOVATSION YONDASHUVLAR NAZARIYANING AMALIYOTGA TATBIQI

mavzusidagi respublika ilmiy-amaliy anjumani

XITOIY TILIDA MODAL YUKLAMA

Artikova Ziyoda Zaynitdinovna

Toshkent davlat sharqshunoslik universiteti o'qituvchisi

ziyda78@mail.ru

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.15179245>

Annotasiya. Xitoy tilida yuklama gap intonasiyasidagi so'roqni, ta'kidni, ayiruv va kuchaytiruv kabi munosabatlarni ifodalaydi. Yuklamalarni yaxshi o'zlashtirish, gapning ma'nosini yaxshi bilib olishga, so'zlovchining gap ohangiga, bo'lgan munosabatiga yaxshi tushunishga, katta yordam beradi.

Kalit so'zlar: yordamchi so'z, modal yuklama, grammatika, vosita, gap ohanggi.

Til taraqqiyoti silsilasida ayrim mustaqil so'zlarning yordamchi so'zlarga o'tib borishi tarixiy jarayon bo'lib, so'zlarning nutqda ko'chma ma'noda qo'llanilishi ham ularning yordamchi so'zlarga aylanishiga sabab bo'lgan. Xitoy tili grammatikasida so'z turkumlari ikkiga bo'linadi: mustaqil so'z turkumlari va xizmat qiluvchi so'z turkumlari¹. Xizmat qiluvchi so'z turkumlariga old ko'makchi, bog'lovchi, yordamchi so'zlar, taqlidiy so'zlar, undov so'zlar kiradi.² Yordamchi so'zlar gapda yuklama, ko'makchi kabi vazifalarni bajarib keladi.

Xitoy tilida yuklama gapning oxirida yoki o'rtasidagi pauza bo'ladigan joyga qo'yilib, gap intonasiyasidagi so'roqni, ta'kidni, ayiruv va kuchaytiruv kabi munosabatlarni ifodalaydigan so'zlar hisoblanadi. Ko'p ishlatiladigan yuklamalar sirasiga “啊、吗、呢、吧” kabilar kiradi. Ushbu yuklamalarni yaxshi o'zlashtirish, gapning ma'nosini yaxshi bilib olishga, so'zlovchining gap ohangiga, bo'lgan munosabatiga yaxshi tushunishga, katta yordam beradi. Hamda xitoy tilida fikrni ifodalash qobiliyatini oshirishga, HSK yozuvi darajasini ko'tarishga ko'mak beradi.

1. “啊” Undovni, his-hayajonni bildiradi. So'roq gaplarda ishlatilmaydi.

这里的风景多美啊!

2. “吗” yuklamasi

1) Darak gapning oxiriga qo'yilib, javobi tasdiqlash yoki inkor qilish bilan bo'ladigan so'roq gaplarda, hamda ritorik so'roq gaplarda ishlatiladi.

他是你的爱人吗?

¹ Каримов А.А. Хитой тилидаги ҳисоб сўзлар. [Лексик семантик, структурал ва функционал таҳлили] 汉语量词. Hanyu liangci [Chinese quantifiers], монография. - Тошкент, 2003. Б. 98.

² 刘月华, 潘文娣. 实用现代汉语语法. 北京2004. 页. 4.

XORIJY TILLARNI O'QITISHDA INNOVATSION YONDASHUVLAR NAZARIYANING AMALIYOTGA TATBIQI

mavzusidagi respublika ilmiy-amaliy anjumani

你这样还像个学生吗？

2) Tasdiq inkor gaplarning oxiriga “吗” qo'yilmaydi.

你吃不吃饭吗？ ×

3. “呢” yuklamasi

1) Odatda voqyea-hodisaning yoki predmetning biri bo'lishi holatini ifodalaydigan so'roq gaplarda yoki maxsus vositalar yordamida beriladigan so'roq gaplarning oxirida ishlatiladi³.

你去北京还是上海呢？

你打算怎么去？

2) Tasdiq inkor gaplarning oxiriga “呢” qo'yiladi.

你吃不吃香菜呢？

他是不是留学生呢？

3) Ma'lum bir sharoitda “呢” ni gapdagi otdan yoki otli birikmadan so'ng qo'yib, holatni so'rash yoki joylashgan o'rnini so'rash maqsadida ishlatiladi.

我去看电影，你呢？ (sen nima qilyasan?)

玛丽，我的钢笔呢？ (mening ruchkam qayerda?)

4) “何必……呢” yoki “……，何必呢？” konstruksiyasini ishlatib bunga zaruriyat yo'qligiga ishora qilinadi.

为了一点小事，何必发这么大脾气呢？

为了一点小事发这么大脾气，何必呢？

4. “吧” yuklamasi

1) Buyruq-xitob gaplarda gap oxirida ishlatiladi, gapga yumshatuvchi ohang beradi.

我们走吧。

2) Javobi tasdiqlash yoki inkor qilish bilan bo'ladigan so'roq gaplarda ishlatiladi, gapda berilgan ehtimol holat katta foiz bilan to'g'riligiga ishora qiladi.

他是清华大学的老师吧？

3) Gaplarni o'rtasida pauza bo'lgan holatda, misol keltirishda ishlatiladi.

这件事情吧，其实是这个样子的。

今天去吧，时间太紧张；明天去吧，又怕来不及。

Xitoy tili gaplarida modal yuklama so'zlayotgan odamning munosabati, hissiyotini yanada yorqin ifodalashiga yordam beradi. Ular yengil ohangda talaffuz

³ Артикова З.З. Хитой тили (HSK5 гармматикаси ва ёзув машқлари). – Тошкент: ТДШУ. – 2023.

XORIJIY TILLARNI O'QITISHDA INNOVATSION YONDASHUVLAR NAZARIYANING AMALIYOTGA TATBIQI

mavzusidagi respublika ilmiy-amaliy anjumani

qilinib, gapga o'ziga xos jilo beradi. Yuklamani qo'llash til muhiti, gapdagi vaziyat, so'zlovchining munosabati va tinglovchining qabul qilishini qamrab oladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Karimov A.A. Xitoy tilidagi hisob so'zlar. [Leksik semantik, struktural va funksional tahlili] 汉语量词. Hanyu liangci [Chinese quantifiers], monografiya. - Toshkent, 2003. B. 98.
2. 刘月华, 潘文娉. 实用现代汉语语法. 北京2004. 页. 4.
3. Artikova Z.Z. Xitoy tili (HSK5 grammatikasi va yozuv mashqlari). – Toshkent: TDSHU, 2023.
4. Hashimova S. Xitoy tili grammatikasi. – Toshkent, 2017.